

ologist, professor of archeology and Eastern Europe of Kamyanetz-Podolskiy State University of Ion Srulevycha Vinokur, written during his work in school during the 1960s – early 2000s, were analyzed in this article. Their value was noted as the material for the biography of the scientist and as the reconstruction of the historiographical situation in Ukraine in the second half of last century. His autobiography «Monologue-reflection.» is published in the form of application.

Key words: Ion Winokur, autobiography, historian, archaeologist, scientific work, the source.

Отримано: 24.09.2015 р.

УДК 902 (477) (092)

Віталій Гуцал

НАУКОВІ СТУДІЇ І. С. ВИНОКУРА В ОЦІНКАХ КОЛЕГ

Віталій Гуцал. Наукові студії І. С. Винокура в оцінках його колег. Серед археологів України другої половини ХХ – початку ХХІ ст. помітно виділялася постать професора Кам'янець-Подільського національного університету І. С. Винокура. Його діяльність завжди була в полі зору його колег. Із авторів, які більше всього зверталися до аналізу творчого доробку вченого слід назвати Л. В. Баженова, О. М. Завальнюка, М. Ю. Кострицю, В. С. Прокопчука, А. Г. Філінюка та деяких інших. Частіше всього їхні характеристики були приурочені до ювілейних дат. Вони, як правило, стосувалися загального огляду його творчості, подавали короткі біографічні дані. На сьогоднішній день не існує спеціальних досліджень про те, наскільки глибоко і всебічно у різних джерелах відображено внесок І. С. Винокура у розвиток вітчизняної історії. У цій статті вперше робиться спроба показати, якою була реакція на його творчість.

І. С. Винокур є автором серії наукових книг, сотень публікацій. В числі перших виявилася монографія «Історія та культура черняхівських племен Дністро-Дніпровського межиріччя II–V ст. н.е.».

Учений був натхненником і провідним автором написання монографії про літописну Бакоту (співавтор П. А. Горішній). В. С. Степанков та О. М. Завальнюк обширні міркування щодо цінності книги виклали на шпальтах періодичних видань. З їх погляду це комплексне історико-археологічне дослідження, яке розкриває не тільки широкі сторінки літописної Бакоти, але й передісторію її виникнення. Свої оцінки видрукував В. І. Якубовський. Він зазначив, що роботи І. С. Винокура у Бакоті знаменували якісно новий етап в історії її вивчення. Матеріал, зведений у книзі, глибоко вивчався як в археологічному так і історичному аспектах.

Кілька десятків статей різних авторів, присвячених І. С. Винокуру були видрукувані у різних наукових збірниках і матеріалах конференцій. Серед заслуг

вченого відмічено створення й керівництво археологічною експедицією, науковою школою та краєзнавчими студіями, перераховуються напрямки його всесторонніх пошуків та їх результати, які дозволили йому стати авторитетним дослідником і вийти на міжнародний рівень.

Творчий шлях І. С. Винокура постійно був предметом уваги науковців, педагогів, громадськості. Його спадщина отримала схвальну оцінку, не втратила свого значення і продовжує служити науці, освіті і людям.

Ключові слова: Винокур, Подністрів'я, археологія, історія, посібник, рецензія, оцінка, монографія.

Виталий Гуцал. Научные студии И. С. Винокура в оценках его коллег. Среди археологов Украины второй половины XX – начала XXI вв. заметно выделялась фигура профессора Кам'янець-Подольского национального университета И. С. Винокура. Его деятельность всегда была в поле зрения его коллег. Из авторов, которые больше всего обращались к анализу творчества ученого следует назвать Л. В. Баженова, О. М. Завальнюка, М. Ю. Кострицю, В. С. Прокопчука, А. Г. Филинюка и некоторых других. Чаще всего их характеристики были приурочены к юбилейным датам. Они, как правило, касались общего осмотра его творчества, подавали краткие биографические данные. На сегодняшний день не существует специальных исследований о том, насколько глубоко и всесторонне в разных источниках отражен вклад И. С. Винокура в развитие отечественной истории. В этой статье впервые делается попытка показать, какой была реакция на его творчество.

И. С. Винокур является автором серии научных книг, сотен публикаций. В числе первых оказалась монография «История и культура черняховских племен Днестр-Днепровского междуречья II–V вв. н. э.».

Ученый был вдохновителем и ведущим автором написания монографии о летописной Бакоте (соавтор П. А. Горишний). В. С. Степанков и А. М. Завальнюк свое видение ценности книги изложили на страницах периодических изданий. С их точки зрения это комплексное историко-археологическое исследование, которое раскрывает не только широкие страницы летописной Бакоты, но и предысторию ее возникновения. Свои оценки напечатал В. И. Якубовський. Он отметил, что работы И. С. Винокура в Бакоте знаменовали качественно новый этап в истории ее изучения. Материал, возведенный в книгу, глубоко изучался как в археологическом так и историческом аспектах.

Несколько десятков статей разных авторов, посвященных И. С. Винокуру были напечатаны в различных научных сборниках и материалах конференций. Среди заслуг ученого отмечено создание и руководство археологической экспедицией, научной школой и краеведческими студиями, перечисляются направления его всесторонних поисков и их результаты, которые позволили ему стать авторитетным исследователем и выйти на международный уровень.

Творческий путь И. С. Винокура постоянно был предметом внимания ученых, педагогов, общественности. Его наследие получило положительную оцен-

ку, не утратило свого значення и продолжает служить науке, образованию и людям.

Ключевые слова: *Винокур, Поднепровье, археология, история, пособие, рецензия, оценка, монография.*

Серед археологів України другої половини ХХ – початку ХХІ ст. помітно виділялася постать професора Кам'янець-Подільського національного університету, академіка Вищої школи Винокура Іона Срулевича. Привертав він увагу своєю активною науковою діяльністю, безперервною участю в громадському житті, комунікабельністю, доброзичливістю. За кілька десятків років роботи на теренах Волині, Буковини й Поділля він знав сотні людей, з багатьма із яких підтримував теплі, дружні зв'язки. То ж не дивно, що на результати його праці постійно реагували колеги, до нього була привернута увага засобів масової інформації, періодично з'являлися статті у наукових виданнях, пресі тощо. Із авторів, які більше всього зверталися до такого аналізу творчого доробку вченого слід назвати Л. В. Баженова, О. М. Завальнюка, М. Ю. Кострицю, В. С. Прокопчука, А. Г. Філінюка. Частіше всього їхні характеристики були приурочені до ювілейних дат. Вони, як правило, стосувалися загального огляду його творчості, подавалися короткі біографічні дані. Окрім цього, варто сказати про публікації рецензій на книги І. С. Винокура, які періодично виходили в світ. На сьогоднішній день не існує спеціальних досліджень про те, наскільки глибоко й всебічно у різних джерелах відображено внесок І. С. Винокура у розвиток вітчизняної історії, педагогіки, краєзнавства. Мета цієї статті полягає в тому, щоб хоч частково виправити цю ситуацію і показати, якою була реакція на його творчість оточуючих, вузівських колег і як сприймали її археологи-професіонали, до когорти яких він і сам належав.

Слід відмітити, що діяльність І. С. Винокура, яка розпочалась із Житомирського краєзнавчого музею, відразу ж була помічена громадськістю та науковцями. Перша замітка, де йшлося про професіоналізм молодого співробітника та його відповідальне ставлення до справи охорони археологічних пам'яток з'явилася в газеті «Радянська Житомирщина». У ній Й. Осипенко повідомляв про спільне засідання сесії відділення історичних наук Академії наук СРСР в Ленінграді і пленуму Інституту матеріальної культури, присвячене підсумкам археологічних досліджень на території країни у 1955 р. В рамках цього зібрання на секції слов'яноноруської археології інтерес присутніх викликав виступ І. Винокура про археологічні розкопки поселень біля с. Пряжів Житомирського району та с. Слободище Бердичівського району. В результаті цих робіт була виділена група пам'яток, яка являла собою залишки культури попередників літописних волинян. Відмічалось, що уже сама участь у такому форумі була успіхом, а враховуючи схвальні відгуки провідних археологів дана доповідь була вкрай важливою для початківця¹.

Наступними були повідомлення, про вихід із друку окремих видань молодого науковця. Одне із них опубліковано у 1959 р. в газеті Чернівецького уні-

верситету і стосувалося публікації І. С. Винокуром (тодішнім завідувачем університетським музеєм) спільно із Б. О. Тимощуком довідника про історико-архітектурний комплекс резиденції буковинських митрополитів. Зазначалась важливість такого довідника, який знайомив містян, студентів та гостей міста з історією спорудження та особливостями цієї пам'ятки².

Такий же характер носило повідомлення С. Липка у газеті «Радянська Житомирщина» за 1962 р., яке стосувалось виходу монографії І. Винокура «Старожитності Східної Волині», де зверталась увага на те, що книга написана на основі багаторічних авторських досліджень і є цінним посібником для вчителів та краєзнавців³.

Не обминули своєю увагою постать І. Винокура й автори різноманітних енциклопедичних та довідкових видань. Так, у 1969 р. його біографічні відомості та перелік основних публікацій потрапили до «Enzyklopadishes Handbuch zur Ur-und Frühgeschichte Europas», яку підготував знаний європейський археолог і історик Ян Філіп⁴.

У 1997 р. Відомим українським археологом Г. Мезенцевою було складено енциклопедичний словник «Дослідники археології України», куди матеріали про І. Винокура увійшли в розширеному обсязі⁵.

2004 р. вийшло в світ двохтомне видання «Енциклопедія трипільської цивілізації». Стаття С. М. Ляшка була присвячена персонально І. Винокуру та містила дані про дослідження ним у 1958 р. трипільського поселення у с. Магала, колекція знахідок з якого зберігається у Чернівецькому обласному краєзнавчому музеї⁶. У статті М. Ю. Відейка мова йшла про археологічний відділ Кам'янець-Подільського історичного музею-заповідника. Ім'я І. Винокура, який доклав чимало зусиль до створення цього підрозділу та колекції трипільських старожитностей, стоїть там поряд із такими дослідниками трипільської культури Поділля як В. Б. Антонович, М. І. Артамонов, С. М. Бібіков, Є. Ю. Кричевський, Т. С. Пасек⁷.

Серед довідкових видань слід відзначити збірник 1988 р. «Учені Хмельниччини», де подано коротку біографію І. Винокура та його наукові уподобання⁸. В «Інформаційному бюлетені Хмельницької обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури», який був приурочений 25-річчю утворення товариства, В. М. Пажинською був підготовлений матеріал про діяльність І. Винокура в лавах УТОПІК. Вказувалось, що він, як голова обласної секції пам'яток археології, вів значну дослідницьку роботу. Зокрема, у зв'язку з підготовкою тому обласного «Зводу пам'яток» ним було обстежено та систематизовано цілий ряд старожитностей. Тільки за один рік в рамках цієї програми підготовлено наукові паспорти та взято на державний облік 145 нововиявлених археологічних пам'яток⁹.

У 1993 р. Л. В. Баженов у виданні «Поділля в працях дослідників і краєзнавців ХІХ–ХХ ст. Історіографія. Біобібліографія. Матеріали» помістив про І. Винокура одну із найбільших статей. Окрім біографії вона містила дані про його наукову спрямованість з списком основних публікацій¹⁰.

1994 року до 65-річчя від дня народження І. Винокура була поміщена пізнавальна стаття про його діяльність як археолога та краєзнавця у календарі знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини на 1995 р.¹¹.

У збірниках «Краєзнавці України: сучасні дослідники рідного краю»¹² за 2003 р. та «Хто є хто на Хмельниччині: довідково-біографічне видання»¹³ за 2004 р. також висвітлювались досягнення І. Винокура на ниві краєзнавства та археології.

Дані про наукові успіхи І. Винокура були засвідчені в декількох бібліографічних виданнях. Перше з них було складене С. К. Гуменюком як підбірка літератури для полегшення роботи авторському колективу і редакційній колегії тому «Зводу» пам'яток історії і культури по Хмельницькій області¹⁴. Подібна бібліографія, куди увійшли роботи І. Винокура, лише по пам'ятках черняхівської культури на Житомирщині була підготовлена О. О. Тарабукіним¹⁵.

Надалі С. К. Гуменюк до 60-річчя науковця, видав у 1989 р. перший персональний посібник його друкованих робіт, яких на той час нараховувалось до 290¹⁶.

У 2000 р. до 70-річчя І. Винокура В. С. Прокопчук та С. Л. Карван організували вихід нового бібліографічного видання, куди увійшли вже 464 публікації. На цей раз було значно розширено вступну частину і значно більше уваги приділено біографічним даним професора, проаналізовано основні результати його польових досліджень та їх значення для української історичної науки¹⁷.

Значну роботу по збору документів, спогадів і досліджень, які стосувались науково-педагогічної та громадської роботи І. Винокура провели О. М. Завальнюк, В. С. Прокопчук, та О. Б. Комарницький у 2010 р. Зібрані ними документи та наративні джерела увійшли в окрему збірку, яка була доповнена бібліографічним додатком з переліком 495 праць¹⁸.

Не обійшли увагою І. Винокура й укладачі підготовленого Інститутом історії України НАН України біобіографічного довідника «Українські історики ХХ століття». Стаття Н. Юсової про академіка з переліком основних публікацій побачила світ у 2003 р.¹⁹.

У 2010 р. Інститут енциклопедичних досліджень НАНУ помістив на шпальтах метабібліографічного збірника «Науковці України ХХ–ХХІ століть» дані про два (відомих на той час) персональних бібліографічних посібники присвячених І. Винокуру за 1989 та 2000 роки з їх короткою характеристикою²⁰.

У 2013 р. Кам'янець-Подільський національний університету випустив бібліографічний покажчик, в якому подано матеріали про засновників і керівників наукових шкіл Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Укладачі І. М. Конет і В. С. Прокопчук подали перелік із 75 монографічних досліджень, навчальних і навчально-методичних праць академіка²¹.

Є цілий ряд робіт, пов'язаних із висвітленням науково-дослідної та організаційної роботи І. Винокура у різних регіонах України. Про його діяльність у Житомирському обласному краєзнавчому музеї на посаді археолога пише І. І. Яр-

мошик. Зокрема йдеться про те, що за часів І. Винокура музей організовував та координував краєзнавчу роботу в регіоні, підтримував зв'язки з краєзнавцями Г. Г. Богуном (м. Бердичів), С. А. Липком (м. Любар). Ці краєзнавці деякий час працювали в експедиціях І. С. Винокура, а після отримання певної кваліфікації самостійно проводили розвідкові археологічні роботи на території Бердичівського, Любарського, Дзержинського районів²².

Діяльності І. Винокура на теренах Житомирщини присвячено також статті М. Ю. Костриці та Л. П. Грузської²³. Вони висвітлюють, проведені ним значні обсяги робіт по дослідженню пам'яток черняхівської культури на території Бердичівського, Житомирського, Любарського, Новоград-Волинського, Ружинського, Червоноармійського районів.

Чернівецький період Іона Срулевича частково розкривають дослідження С. В. Пивоварова. В одному із них йдеться про прихід його в археологію, який відбувся ще під час навчання в університеті та про співпрацю із Б. О. Тимошук. Зазначається важливість їх спільних робіт для періодизації старожитностей регіону кінця I тис. до н. е. – першої половини XIII ст. н. е., підкреслюється, що вони перші у вітчизняній історіографії розробили схему еволюції археологічних культур Буковини, простежили у їх складі словянський компонент²⁴. У другій статті цього ж автора чернівецький період розділено на два етапи, де розкриваються його досягнення як студента, вузівського викладача, науковця та організатора історичного музею, відмічено, що саме в цей час були закладені підвалини для напрямків майбутніх досліджень²⁵.

Про І. Винокура як автора навчальної літератури можна дізнатись із статті С. В. Трубочанінова. Він зауважує, що його тексти відрізняла чіткість викладу, популярність та доступність матеріалу, а широкий кругозір, який виходив за рамки вузької наукової спрямованості, дозволяв йому послідовно відстоювати теорію спадкоємності слов'янських старожитностей України²⁶.

В. А. Косаківський та В. С. Рудь висвітлили досягнення І. Винокура у дослідженні Бушанського скельного комплексу²⁷.

П. Нечитайло у статті, в якій йшлося про роботи І. Винокура, пов'язані зі скельною скульптурою і печерними комплексами, наголошує на безпрецедентному внеску подільського ученого у їх вивчення. Автор відмітив, що розвідка професора у Бакотському монастирі є однією з найгрунтовніших робіт по скельно-церковній архітектурі регіону²⁸.

А. Філінюк видрукував статтю про свого вчителя, показавши наставника з високими моральними якостями, глибоким викладацьким професіоналізмом, винятковою результативністю у наукових студіях і організації історико-краєзнавчого руху на Поділлі і в Україні²⁹.

Існує також ряд дослідників, які протягом тривалого часу відслідковували діяльність І. Винокура і підготували по кілька статей, присвячених його біографії та науково-дослідній й громадській роботі. По суті, завдяки їхнім роботам створився новий напрям біобібліографічних досліджень – винокурознавство. До такого осередку науковців можна віднести Л. В. Баженова, який

одним із перших долучився до різностороннього вивчення його особи. Спочатку це були рецензії на роботи «Довідник з археології України. Хмельницька, Чернівецька, Закарпатська області»³⁰ та «Історія лісостепового Подністрів'я та Південного Побужжя. Від кам'яного віку до середньовіччя»³¹.

Надалі ним було підготовлено ряд статей. У одній із них, написаній спільно із А. Філінюком, коротко подані біографічні віхи й дано високу оцінку здобуткам вченого. Підкреслено, що його численні статті та книги об'єднані ідеєю спорідненості і взаємозв'язку усіх племен і народів, що населяли землі Волині і Поділля в I тис. н.е. Зокрема, своїми працями він захистив тезу про належність черняхівських племен до ранньослов'янських. Вперше згадується про створену ним власну наукову школу, до якої ввійшли його учні і послідовники³². В іншій статті більше уваги звернено на І. Винокура як провідного краєзнавця, громадського діяча і талановитого педагога та наставника. Йдеться про те, що з 1964 р. він був одним із засновників й керівників Хмельницького обласного історико-краєзнавчого товариства, з 1991р. входив у Раду Всеукраїнської спілки краєзнавців, а в 1993 р. стає її почесним членом. Активна громадська позиція спонукала І. Винокура взяти на себе організаційні роботи по підготовці усіх Подільських історико-краєзнавчих конференцій та інших міжнародних і всеукраїнських краєзнавчих форумів, що проводились в регіоні³³.

Більш повним було його дослідження, розміщене у тематичному збірнику «Давня і середньовічна історія України», присвяченому 70-річчю вченого. Тут ширше описаний його життєвий шлях, звернуто увагу на заслуги у створенні археологічної експедиції Кам'янець-Подільського педінституту та визначено роль у вивченні слов'янських і давньоруських старожитностей I – початку II тисячоліття в Середньому Подністрів'ї та в Правобережній Україні загалом. Відзначено, що провідне місце займали дослідження літописних давньоруських міст Бакоти, Ізяслава, Полонного, Губина, а відкриття культурних нашарувань XII–XIII ст. у Кам'янці-Подільському дало змогу автору розпочати розмову про давньоруський період міста³⁴.

З приводу проведених урочистостей з нагоди 70-річчя І. Винокура Л. Баженовим був підготовлений своєрідний звіт, в якому йшлося про те, що ця подія призвела до активізації науково-культурного життя не тільки на історичному факультеті, але й загалом по всій області. Та найбільш значимою подією в рамках цих заходів була презентація фундаментальної праці І. Винокура «Черняхівська культура: витоки і доля», яка стала підсумком майже 50-річних досліджень різноаспектного життя племен Дніпровсько-Дністровського межиріччя II–IV ст. н.е. та з'ясувала їх роль в давньослов'янському етногенезі. Останній факт був дуже важливим, оскільки саме вирішення цієї наукової проблеми принесло вченому міжнародне визнання³⁵.

У 2003 р. у I томі «Кам'янець-Подільський національний університет в особах» була розміщена ще одна стаття Л. Баженова про І. Винокура, в якій переважно йшлося про його досягнення в розбудові історичного факультету і очо-

люваної ним кафедри³⁶.

У 2005 р. Л. Баженов, М. Костриця й В. Прокопчук, до чергового ювілею І. Винокура об'єднали свої зусилля у популяризації його наукової спадщини. Першою з'явилась їх стаття у науковому збірнику, виданому на пошану академіка. У ній, окрім найпродуктивнішого кам'янецького періоду, висвітлений – житомирський та чернівецький, які в сукупності створюють загальну взаємодоповнюючу картину творчих зростань та розквіту професійних якостей вченого. Загострено увагу на його авторському внеску у написання цілого ряду колективних видань, навчальних і методичних посібників з історії, археології та музеєзнавства для студентів та учнів³⁷. Відмічено значну науково-організаційну роботу І. Винокура, як члена Ради національного комітету України Міжнародної унії словянської археології, координаційних рад з проблем «Археологічних досліджень на території України» та «Історичного краєзнавства в Україні», академіка Академії наук вищої школи та Академії історичних наук, члена редколегій журналів «Археологія», «Краєзнавство», «Хмельниччина: Дивокрай», «Наукових праць Кам'янець-Подільського державного університету: історичні науки» та інших періодичних видань³⁸.

Наступна їхня стаття у збірнику «Освіта, наука і культура на Поділлі» побудована таким чином, що увага концентрується не на наукових зверненнях І. Винокура, а скоріше через їх призму спрямовується на розкриття його людських якостей. В такий спосіб у читача складається загальний портрет І. Винокура, який відзначається науковою об'єктивністю, глибоким розумінням професійного обов'язку та винятковою порядністю. На думку авторів найповніше його характеризує одна фраза, яку він часто любив повторювати: «Треба спішити робити добро». І в цих кількох словах був весь Іон Срулевич³⁹. Направцтовані матеріали та використання спогадів самого ювіляра із залученням, наданих ним із особистого архіву фотокарток та документів, дозволили їм створити окрему брошуру, яка вважається найбільш повною версія життєвого поступу академіка⁴⁰. Тут вперше було виділено окремі хронологічні періоди його діяльності, відмічено, що саме визначення приналежності черняхівців до ранніх слов'янських племен тоді було новаторською ідеєю, яка згодом стала головною концепцією його досліджень і в подальшому вивчалась в контексті слов'янського етногенезу I тис. н.е. та давньоруських старожитностей кінця I поч. II тис. на Поділлі й Південно-Східній Волині⁴¹. Загалом же академік збагатив науку важливими і цінними відкриттями й по праву дістав визнання відомого вченого, авторитетного дослідника і громадського діяча, педагога від бога та прекрасної людини⁴².

Треба відзначити, що один із згаданих вище авторів В. Прокопчук долучився до вивчення творчості І. Винокура з середини 90-х років. Його перші замітки в періодичній пресі стосувались організованої ним в Дунаєвецькій районній бібліотеці презентації щойно виданої спільно із П. А. Горішнім монографії «Бакота. Столиця давньоруського Пониззя». У дописах йдеться, що виступ археолога, чие ім'я відоме далеко за межами України, справив незабутнє вражен-

ня на краєзнавців, слухачі відкрили для себе окремі, досі не пізнані сторінки давньої історії Придністровського регіону⁴³.

У 1995 р. до 65-ліття І. Винокура в матеріалах VII Подільської історико-краєзнавчої конференції з'явилась стаття В. Прокопчука про життєвий шлях та здобутки ученого в галузі словяноруської археології⁴⁴.

В матеріалах Дунаєвецької історико-краєзнавчої конференції за 2003 р. В. Прокопчуком було розміщено матеріали про плідну співпрацю І. Винокура з дунаєвецькими краєзнавцями і зазначено, що насправді кожен район, і не обов'язково Хмельницької області, може назвати його «своїм». «Він є учителем багатьох учителів, науковим порадиником краєзнавців, пошуковців, учасником семінарів, історико-краєзнавчих конференцій, науковим консультантом з питань археології і музейного будівництва»⁴⁵.

В кількох статтях відмічається участь І. Винокура у формуванні тому «Історія міст і сіл Хмельницької області», написанні частини нарисів про історію і археологію області та редагуванні усіх матеріалів, які містили відомості щодо археологічних пам'яток⁴⁶.

Треба також сказати, що у ряді монографій, які стосуються розвитку краєзнавства на Поділлі та Правобережній Україні В. Прокопчуком відзначено особливу роль І. Винокура у створенні і керівництві Хмельницького обласного історико-краєзнавчого товариства⁴⁷.

Про ставлення керівництва УТОПІК до І. Винокура говорить вітальна стаття з нагоди його 75-річчя, розміщена у часописі «Хмельниччина: дивокрай». З цієї нагоди до В. Прокопчука приєднався ректор Кам'янець-Подільського університету О. Завальнюк та багаторічний очільник товариства П. Тронько. Серед всього особливо відмічені його заслуги у вивченні ранньослов'янських пам'яток I тисячоліття в Правобережній Україні⁴⁸.

Спільні доповіді В. Прокопчука і О. Завальнюка про І. Винокура були включені в програму Міжнародної наукової археологічної конференції та XIII Подільської історико-краєзнавчої конференції, які проходили у 2010 р. в стінах Кам'янець-Подільського університету. У першому випадку, в зв'язку із специфікою аудиторії, автори більше уваги звернули на доробок І. Винокура в галузі археології⁴⁹, у другому – перевага надавалась його краєзнавчим студіям, педагогічній роботі та формуванню власної наукової школи⁵⁰.

У 2013 р. автори вдалися до чергової публікації про І. Винокура в науковому щорічнику «Археологічні студії «Межибіж». В матеріалі чудово описані роки становлення молодого науковця та вплив на цей процес професора Л. Коваленка, дружба з яким розпочалось ще в Житомирі, а потім продовжилась у Кам'янці-Подільському⁵¹.

В зв'язку з інтересом до творчості І. Винокура окремі аспекти його багатограної діяльності висвітлено у публікаціях В. Гуцала. В них аналізується його краєзнавча та дослідницька робота в Хмельницькій⁵², Вінницькій⁵³, Житомирській⁵⁴ областях та окремо в Кам'янець-Подільському⁵⁵, Старокостянтинівському⁵⁶, Дунаєвецькому⁵⁷, Могилів-Подільському⁵⁸ районах. По-

дано наукові здобутки І. С. Винокура у вивченні пам'яток рубежу та перших століть н.е.⁵⁹, ранньосередньовічних слов'ян⁶⁰, Бакотського багатощарового поселення⁶¹, старожитностей давнього Кам'янця-Подільського⁶² та часів козаччини⁶³. Розкриваються його особистісні стосунки із іншими науковцями⁶⁴.

Предметом уваги до І. Винокура колег-археологів були його безпосередні польові дослідження та видані за їх результатами книги. Перша монографія «Старожитності Східної Волині» була рецензована відомою дослідницею черняхівської культури Є. Махно на сторінках «Українського історичного журналу», де висловлено ряд міркувань і дана їй кваліфікована оцінка. Зокрема вказувалося, що робота торкається важливих питань, пов'язаних з історією краю в першій половині I тис. н.е. Особливо цікавим, на думку рецензентки, є введення І. Винокуром в науковий обіг нових матеріалів та виділення трьох окремих груп пам'яток (черняхівської, волинської, корчакської) з їх територіальною прив'язкою⁶⁵. Однак, не обійшлося й без критичних зауважень. Насамперед Є. В. Махно звернула увагу на недосконале редагування монографії, а в зв'язку із тим, що вона вийшла в серії праць комплексної експедиції Чернівецького державного університету, частка документованого матеріалу могла б бути більшою, а фактологічна частина розширена із залученням всіх відомих пам'яток (в першу чергу середньодніпровських). Особливо наголошувалось на недостатній аргументації точки зору автора щодо суперечливих питань. В першу чергу це стосувалось виділення волинського варіанту черняхівської культури в самостійну культуру⁶⁶.

У 1967 р. вийшов посібник «Збирання і визначення археологічних пам'яток та методика їх використання в школі». Відгукнулася місцева преса, де говорилося, що вчительський колектив давно очікував на такий методичний посібник. Адже він вчить як шукати археологічні пам'ятки, як їх визначати, як опрацьовувати знайдені матеріали і, головне, як їх використовувати на уроках і в позаурочній роботі з учнями⁶⁷.

Коли з'явилась книга «Історія та культура черняхівських племен Дністро-Дніпровського межиріччя II–V ст. н. е.» то, найбільшою критичністю відзначалася рецензія московської дослідниці І. Русанової, яка фактично не бачила ніякого позитиву в монографії. Її зауваження стосувалися цілого ряду питань, які піднімалися у книзі. Зокрема, було висловлено сумнів щодо території формування черняхівської культури, яку І. Винокур обмежував межиріччям Дністра і Дніпра⁶⁸, не приймалася ідея про генетичний зв'язок зарубинецької культури з черняхівською і черняхівської з більш пізніми слов'янськими пам'ятками⁶⁹. На думку автора рецензії зовсім не доведеними залишилися тези про багатоетнічність черняхівської культури, її хронологія в межах II–V ст., демографічні розрахунки, міркування відносно світогляду черняхівців, а також їхнього соціального устрою⁷⁰. Закінчується рецензія безапеляційним висновком, що «основні недоліки роботи породжені повною методичною нерозробленістю матеріалу і в зв'язу з цим бездоказовістю її основних положень». Упередженість і суб'єктивність таких оцінок очевидна. Переконаємося в цьо-

му після знайомства з рецензією авторитетного славіста Е. Симоновича, опублікованою у тому ж номері журналу. Автор цієї рецензії вказує, що основу дослідження І. Винокура складає значне число розкопаних поселень і могильників, які раніше не були відомі і частина з них вивчалася ним особисто⁷¹. Далі наголошується на тому, що майже половину книги відведено реконструкції уявлень черняхівського населення про навколишній світ, їхній позитивний досвід, релігію. Такого всестороннього аналізу цієї сфери до цього ще не було⁷². Разом з тим, Е. Симонович звертає увагу і на прорахунки, яких, з його точки зору, допустився автор рецензованої книги. Зокрема варто було більш глибоко торкнутися питання про існування у черняхівських племен рабства. Суперечливим залишилося твердження І. Винокура про те, що перехід від наземних жител до напівземлянок знаменує перехід від патріархальної сім'ї до сусідської територіальної общини, що складалася з індивідуальних сімей⁷³, недостатньо переконливо виглядають демографічні підрахунки. Тобто, монографія І. Винокура, як і будь-яке інше подібне дослідження не позбавлена певних недоліків, що обумовлено станом вивчення джерел на той чи інший час. Але вона збагачує слов'язнавчу науку, «прояснює різні сторони культури, територіальні особливості і зв'язки черняхівських племен, показуючи їх внесок у наступний період розвитку місцевого населення» і є значним досягненням⁷⁴.

Схвально зустріли соратники І. Винокура вихід книжки «Давні слов'яни на Дністрі», написаної ним разом з Б. Тимощуком. Одним з перших на цю подію відреагував В. Якубовський, який зазначив, що із книги довідуємося про слов'ян-венедів перших століть нової ери з території Дністра, дізнаємося про матеріальну культуру населення, у якій було чимало рис, запозичених ним внаслідок мирних контактів у дунайсько-балканських та північно-причорноморських сусідів. За ґрунтовністю дослідження, оригінальністю викладу слов'янської історії Подністров'я, книга належить до визначних наукових видань, а висновки відкривають простір для роздумів і розробки нових питань⁷⁵. Свої враження про видання оприлюднили Л. Михайлина⁷⁶, Я. Просінкевич⁷⁷ й інші.

Плідна співпраця І. Винокура склалася з його учнем О. Приходнюком. Останній був чудово обізнаний з творчістю свого вчителя, добре знав ціну його досліджень і неодноразово виступав з рецензіями на його роботи. Так, однією з перших предметом його аналізу стала монографія «Історія лісостепового Подністров'я та Південного Побужжя. Від кам'яного віку до середньовіччя». У рецензії відзначалося, що у книзі, на основі аналізу археологічних, джерел, подано характеристику соціально-економічного і культурного розвитку населення, вказаної території, на різних етапах його існування, робиться висновок, що монографія є суттєвим внеском у систематизацію археологічних пам'яток історичного Поділля⁷⁸.

Слід сказати, що книга побудована на матеріалах багаторічних археологічних розкопок, проведених у регіоні різними дослідниками, тому її схвально сприйняли не тільки вчені, а і широка громадськість. У місцевій пресі появилася ряд заміток, які популяризували і добре відгукувалися про неї. Так, одна за

одною у газетах «Радянське Поділля» вийшла стаття Л. Баженова⁷⁹, у «Корчагінці» – Б. Грищука⁸⁰, у «Шляхом Жовтня» – О. Швеця⁸¹, у «Прапорі Жовтня» – О. Царика⁸², у «Ленінським шляхом» – В. Захар'єва⁸³, у «Вінницькій Правді» – І. Зайця⁸⁴. Всі вони відзначали важливість появи такої монографії для вивчення давньої історії краю, доступність викладу матеріалу тощо.

Коли вийшов, написаний разом з Д. Телегіним посібник для вузів «Археологія України» у 1994 р. О. Приходнюк розмістив свою рецензію на нього у журналі «Археологія»⁸⁵, вказавши на загальні позитивні моменти такого видання, особливо відмітивши його нагальність та пристосованість до нових освітніх програм. Зокрема він відзначив, що автори поставили за мету: «навчити студентів у світі старожитностей бачити об'єкт для вивчення господарства, побуту, культури, історії племен і народів, що жили в минулому, використовувати аналіз конкретних археологічних матеріалів для історичних узагальнень», вони намагалися вибрати з цілої низки джерел найголовніше. І це їм вдалося. Рецензент вважав, що такий вдалий варіант посібника став можливим завдяки тому, що і І. Винокур, і Д. Телегін мали багаторічний досвід викладання курсу археології у вузі. В цілому позитивно оцінюючи посібник, О. Приходнюк висловив і зауваження. На його думку при повторному виданні книги можна покращити за рахунок того, щоб більше уваги приділити картографуванню старожитностей різних епох, збільшити і покращити ілюстративний матеріал. Завершується рецензія словами, що вихід посібника став помітним явищем у науковому та культурному житті країни і поява подібної літератури сприятиме подальшому процесу відродження в Україні⁸⁶.

Змістовною була рецензія на цей же посібник Ю. Малеева⁸⁷. У ній безпосередньому розгляду змісту «Археології України» передують розлогі вступ, який підводить читача до кращого сприйняття подальшого тексту, де, власне, і дано оцінку книзі. Ю. Малеев відзначив, що посібник присвячено археології України, але подана вона на широкому фоні всесвітньої історії. Книга дає змогу дізнатися про використання методів різних наук, детально характеризує кожну епоху. Автори приділили значну увагу дискусійним питанням в тому числі такому як походження східних слов'ян. Заслугою роботи є те, що на відміну від багатьох інших праць з археології України, автори не зупиняються на давньоруській державі, а викладають матеріал, який розкриває більш пізні періоди середньовіччя. Дуже важливими у книзі є карти та ілюстрації. Рецензент висловив побажання доопрацювати посібник і видати його у вигляді підручника, який вкрай необхідний студентам, вчителям та усім, кого цікавить об'єктивний погляд на нашу давнину⁸⁸. У статті О. Петровського і Б. Строценя зроблено зауваження, що книгу варто краще проілюструвати, доповнити деякими археологічними культурами, зокрема вельбарською і розділом з методики польових досліджень⁸⁹.

О. Приходнюк вітав вихід навчального посібника «Археологія доби українського козацтва XVI–XVIII ст.», написаного групою авторів в тому числі й І. Винокуром. Рецензент підкреслив, що це перше узагальнення з археології до-

би українського козацтва, у якому завдяки комплексному залученню писемних та археологічних джерел на достатньому науковому рівні висвітлено головні моменти розвитку українських земель за литовсько-руських, польсько-литовських та московських часів, На цьому історичному тлі показано процес становлення козацтва в Україні⁹⁰. Робота насичена фактологічним матеріалом, де значну увагу приділено характеристиці зброї, козацьким клейнодам, геральдиці, сфрагістиці, фортифікаційним спорудам, знаряддям праці, посуду тощо. Рецензент високо оцінив і сам учбовий посібник, який на його думку, виявився досить вдалим, і особливо розділи, у яких йде мова про козацькі січі, шляхи сполучень, розвиток будівельного мистецтва⁹¹.

І. Винокур був натхненником і провідним автором написання монографії про літописну Бакоту (співавтор П. Горішній). Довго він виношував плани відносно реалізації цієї ідеї, які здійснилися лише у 1994 році. Книга швидко стала бібліографічною рідкістю, оскільки нею зразу ж зацікавились вчителі історії, краєзнавці, поціновувачі старовини. Не забарилася і реакція колег. В. Степанков та О. Завальнюк виклали обширні міркування щодо цінності книги на шпальтах газети «Кам'янець-Подільський вісник»⁹², «Студентський меридіан»⁹³. З їх погляду це комплексне історико-археологічне дослідження, яке розкриває не тільки широкі сторінки літописної Бакоти, але й передісторію її виникнення. У старожитностях Бакоти яскраво відображена матеріальна і духовна культура населення першого і початку другого тисячоліть Середнього Подністров'я. Автори монографії бачили значення міста як значного політичного осередку Галицького князівства, зробили глибокий аналіз щодо його ролі в історії Південно-Західної Русі, «довели що середня течія Дністра була своєрідним стрижнем, який об'єднував навколо себе східнослов'янські племена уличів і тиверців. Свої оцінки на книгу у виданнях «Український історичний журнал»⁹⁴, збірнику «ACADEMIA на пошану професора Л. Коваленка»⁹⁵ видрукував В. Якубовський. Він зазначив, що роботи І. С. Винокура у Бакоті знаменували якісно новий етап в історії її вивчення. Матеріал, зведений у книзі, глибоко вивчався як в археологічному, так й історичному аспектах. Авторам вдалося звести воєдино і детально проаналізувати велику кількість джерел, добре продумати структуру праці, визначити історичні центри Бакоти (з цього приводу рецензент висловив свої застереження, вважаючи що для цього недостатньо наявної аргументації), її місце і роль в історії Південно-Західної Русі XII–XVII ст. Ознайомившись з дослідженням рецензент переконався, що українська наука збагатилася ґрунтовною монографією, мимо якої не зможе пройти ні один історик⁹⁶.

Неабияким успіхом серед науковців і широкого загалу читачів користувалася книга І. Винокура «Слов'янські ювеліри Подністров'я». Директор Інституту археології НАН України академік П. Толочко писав, що результати розкопок майстерні ювеліра, представлені у книзі, є відкриттям XX століття для слов'яно-руської археології. Синтез матеріалів унікальних за збереженістю і значенням, разом з використанням праць західноєвропейських авторів VI ст. дали мож-

ливість автору створити оригінальну, до того ж добре ілюстровану працю⁹⁷.

Похвали заслуговують історики краю за підготовку «Нарисів історії Поділля», де відповідальним за випуск і автором двох розділів («Первісно-общинний лад на території Поділля» і «Формування і розвиток феодальних відносин») був І. Винокур. І хоча з позицій сьогодення у книзі є ряд застарілих положень, зайве говорити як чекали її в області та й за її межами. Особливо активізувалися педагоги й методисти. Випускник історичного факультету В. Сорокань відмітив, що розділи «Нарисів» охоплюють історію Хмельниччини від найдавніших часів до сьогодення, що неабияк допоможе при вивченні історії краю в школі⁹⁸. Вчитель-краєзнавець Коськівської середньої школи на Шепетівщині Л. Терещук підкреслив, що цінність книги не тільки в тому, що вона подає достовірні факти з історії нашого краю. Вона є ще й методичним посібником для вчителя історії, адже після кожного розділу вміщено контрольні завдання, таблиці для практичних занять. По кожній конкретній темі історії краю, як це і передбачається програмами для середніх навчальних закладів, вчитель знайде у «Нарисах» необхідні матеріали⁹⁹. Методист кабінету історії Хмельницького обласного інституту удосконалення вчителів Л. Середа, позитивно оцінивши видання, побажала, щоб при повторних випусках більше було приділено уваги питанням культури, етнографії, побуту¹⁰⁰.

Як бачимо, творчий шлях Іона Винокура, його наукові дослідження, педагогічний досвід, громадська робота викликали незмінний інтерес у суспільстві і постійно були в полі зору широкого загалу. Показовими у цьому плані є останні півтора десятиліття, коли творчий доробок вченого визрів і знайшов вихід у нових монографіях та статтях, збільшивши лише реєстр опублікованих праць на 200 пунктів. Саме цей час у науковій кар'єрі дослідника можна вважати найбільш продуктивним. Йому присвячено десятки публікацій у різних збірниках, брошурах, виданнях засобів масової інформації. Проте увага до цієї особистості зростала частіше всього в період наближення круглих ювілейних дат його життя. Автори численних статей про І. Винокура намагалися розкрити, головним чином, і то в загальних рисах, його успіхи в науці. Мало говорилося про його педагогічну, громадську діяльність, які були в нього у числі пріоритетних. Його спадщина не втратила свого значення і продовжує служити науці, освіті і людям. Тому їй необхідно вивчати, критично осмислювати і популяризувати.

Примітки:

¹ Осипенко Й. Далеке минуле Волині / Й. Осипенко // Радянська Житомирщина. – 1956. – 21 квіт.

² Довідник про історико-архітектурний пам'ятник у Чернівцях // Радянський студент (газета Чернів. держ. ун-ту). – 1959. – 24 січ.

³ Липко С. Старожитності Східної Волині / С. Липко // Радянська Житомирщина. – 1962. – 21 січ.

⁴ Vinokur Ion Srulevic // Enzyklopadishes Handbuch zur Ur-und Frühgeschi-

chte Europas / Jan Filip. Academia. – Verlag der Tschechoslowakischen akademie der wissenschaften. – Praga. – 1969. – Т. 2. – С. 1592.

⁵ Мезенцева Г. Дослідники археології України. Енциклопедичний словник / Г. Мезенцева. – Чернігів, 1997. – Винокур Іон Срулевич. – С. 137-138.

⁶ Ляшко С. М. Винокур Іон Ізраїлевич / С. М. Ляшко // Енциклопедія Трипільської цивілізації: в 2 т. / гол. ред. Л. М. Новохатько. – Київ : Укрполіграфмедіа, 2004. – Т. 2. – С.88-89.

⁷ Відейко М. Ю. Археологічний відділ Кам'янець-Подільського історичного музею заповідника / М. Ю. Відейко // Енциклопедія Трипільської цивілізації: в 2 т. / гол. ред. Л. М. Новохатько. – Київ : Укрполіграфмедіа, 2004. – Т. 2. – С. 24.

⁸ Винокур Іон Срулевич // Вчені Хмельниччини: бібліогр. покажч. / уклад. С. К. Гуменюк. – Хмельницький, 1988. – С. 83-85.

⁹ Пажинська В. М. Чверть віку в строю пам'яткоохоронців. Винокур Іон Срулевич / В. М. Пажинська // Інформаційний бюлетень Хмельницької обласної організації Укр. тов. охор. пам. істор. та культ. 25-річчю товариства присвячується / уклад. В. М.Пажинська. – Хмельницький, 1991. – № 6. – С. 12-13.

¹⁰ Баженов Л. В. Поділля в працях дослідників і краєзнавців ХІХ–ХХ ст. Історіографія. Біобібліографія. Матеріали / Л. В. Баженов. – Кам'янець-Подільський, 1993. – С. 147-149.

¹¹ 65 років від дня народження Іона Срулевича Винокура // Календар знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини на 1995 рік / уклад. С. К. Гуменюк. – Хмельницький 1994. – С. 32-35.

¹² Винокур Іон Срулевич // Краєзнавці України: сучасні дослідники рідного краю. Довідник. – Київ – Кам'янець-Подільський, 2003. – Т.1. – С. 35.

¹³ Винокур Іон Срулевич // Хто є хто на Хмельниччині: довід.-біогр. вид. / Винокур І. С. – К., 2004. – Вип. 2. – С. 56.

¹⁴ Пам'ятники історії і культури Хмельниччини: Бібліографічний покажчик / Уклад. С. К. Гуменюк, Г. С. Гулімовська Хмельницька обл. державна бібліотека ім. М. Островського. – Хмельницький: Поділля, 1984. – С. 6, 9, 10, 11-12, 15; Памятники истории и культуры Хмельницкой области: (научно-вспомогательный библиографический указатель / Составит. С. К. Гуменюк. Хмельницька обл. державна бібліотека ім. М. Островського. – Хмельницький: Поділля, 1986. – С. 14-19.

¹⁵ Тарабукін О. О. Пам'ятки черняхівської культури на Житомирщині (1949–2005). Бібліографія / О. О. Тарабукін // Бердичівська земля у плині часу: наук. зб. «Велика Волинь»: Праці Житомирського науково-краєзнавчого товариства дослідників Волині. – У 2-х тт. / Голов. ред. М. Ю. Костриця. – Житомир: ПП М. Г. Косенко, 2007. – Т. II. – Вип. 37. – С. 114-116.

¹⁶ Гуменюк С. К. Іон Срулевич Винокур: бібліогр. покажчик / С. К. Гуменюк. – Хмельницький, 1989. – 31 с.

¹⁷ Іон Срулевич Винокур: бібліогр. покажчик (до 70-річчя від дня народження) / уклад. С. Л. Карван ; авт. передмови В. С. Прокопчук; Державна облас-

на універсальна наукова бібліотека ім. М. Островського, Кам'янець-Подільський держ. педагогічний ун-т. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2000. – 80 с.: іл.

¹⁸ Іон Винокур: подвижництво в освіті і науці: науково-документальне та бібліографічне видання / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Наукова бібліотека, Кафедра історії народів Росії і спеціальних історичних дисциплін; [уклад.: О. М. Завальнюк, В. С. Прокопчук, О. Б. Комарницький]. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2010. – С. 216-226.

¹⁹ Юсова Н. Винокур Іон Срулевич (Ізраїлевич) / Н. Юсова // Українські історики ХХ століття: бібліогр. довід. – К.: Львів, 2003. – Вип. 2, Ч. 1. – С. 56.

²⁰ Винокур Іон Срульович. Доктор історичних наук (1978) // Науковці України ХХ–ХХІ століть: метабібліографія / Ін-т енцикл. дослідж. НАН України; Уклад.: М. Г. Железняк, Л. М. Гутник, Т. А. Галькевич. – К.: Ін-т енциклопедичних дослід. НАНУ, 2010. – С. 60-61.

²¹ Винокур І. І., доктор історичних наук, професор // Доктори наук, професори Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: біобіографічний показник / Кам'янець-Подільського національний університет імені Івана Огієнка / Укладачі І. М. Конет, В. С. Прокопчук. – Кам'янець-Подільський: Аксіома. – 2013. – С. 119-131.

²² Ярмошик І. І. Історичне краєзнавство Східної Волині в контексті української історіографії 1920–30-х рр. / І. І. Ярмошик // Бердичівщина: поступ у третє тисячоліття. Науковий збірник «Велика Волинь» Праці Житомирського науково-краєзнавчого товариства дослідників Волині / Відп. ред. М. Ю. Костриця. – Житомир: М.А.К., 2001. – Т. 22. – С. 96-102; Ярмошик І. І. Волинь в історико-краєзнавчих дослідженнях ХІХ–ХХ століть / І. І. Ярмошик. – Житомир: Волинь, ПП Рута, 2006. – С.106.

²³ Костриця М. Ю. Академік І. С. Винокур – дослідник і краєзнавець Волині-Житомирщини / М. Ю. Костриця // Давня і середньовічна історія України (історико-археологічний збірник на пошану Іона Винокура з нагоди його 70-річчя). Кам'янець-Подільський: Інформаційно видавничий центр Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету, 2000. – С. 32-37; Грузська Л. П. Видатний археолог (до 80-річчя І. С. Винокура) / Л. П. Грузська, М. Ю. Костриця // Матеріали Всеукраїнської науково-краєзнавчої конференції присвяченої 145-річчя заснування Житомирського обласного краєзнавчого музею. – Житомир: М. Косенко, 2010. – С. 57-59.

²⁴ Пивоваров С. В. Археологічні дослідження І. С. Винокура на Буковині / С. В. Пивоваров // Актуальні проблеми археології: Тези Міжнародної наукової конференції на пошану І. С. Винокура – Кам'янець-Подільський 23-25 вересня 2010 року / редкол.: Б. С. Строць, Л. Д. Строць, М. О. Ягодинська. – Тернопіль: Астон, 2010. – С. 7-9.

²⁵ Пивоваров С.В. «Буковинський» період життя та наукової діяльності академіка І. С. Винокура / С. В. Пивоваров // Матеріали ХІІІ Подільської історико-краєзнавчої конференції: [присвяченої 80-річчю від дня народження І. С. Винокура]. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2010. – С. 26-28.

²⁶ Трубчанінов С. В. Професор І. Винокур – талановитий автор, невтомний трудівник на ниві підручникотворення / С. В. Трубчанінов // Матеріали XIII Подільської історико-краєзнавчої конференції: [присвяченої 80-річчю від дня народження І. С. Винокура]. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2010. – С. 21.

²⁷ Косаківський В. А. Буша в археологічних дослідження І. С. Винокура / В. А. Косаківський, В. С. Рудь // Актуальні проблеми археології: Тези Міжнародної наукової конференції на пошану І. С. Винокура. – Кам'янець-Подільський 23-25 вересня 2010 року / редкол.: Б. С. Строцень, Л. Д. Строцень, М. О. Ягодинська. – Тернопіль: Астон, 2010. – С. 88-89; Рудь В. С. Археологія Буші та околиць / Рудь В. С., Косаківський В. А. // Актуальні проблеми археології: Тези Міжнародної наукової конференції на пошану І. С. Винокура. – Кам'янець-Подільський 23-25 вересня 2010 року / редкол.: Б. С. Строцень, Л. Д. Строцень, М. О. Ягодинська. – Тернопіль: Астон, 2010. – С. 89-91.

²⁸ Нечитайло П. О. Скелі та печери у науковій спадщині І. С. Винокура / П. О. Нечитайло // Актуальні проблеми археології: Тези Міжнародної наукової конференції на пошану І. С. Винокура. – Кам'янець-Подільський 23-25 вересня 2010 року / редкол.: Б. С. Строцень, Л. Д. Строцень, М. О. Ягодинська. – Тернопіль: Астон, 2010. – С. 100-102.

²⁹ Філінюк А. Г. Вагомий слід на ниві археології, історії та історичного краєзнавства / А. Г. Філінюк // Актуальні проблеми археології: Тези Міжнародної наукової конференції на пошану І. С. Винокура. – Кам'янець-Подільський 23-25 вересня 2010 року / редкол.: Б. С. Строцень, Л. Д. Строцень, М. О. Ягодинська. – Тернопіль: Астон, 2010. – С. 134-136.

³⁰ Баженов Л. Про археологію України: рец. на кн.: Довідник з археології України. Хмельницька, Чернівецька, Закарпатська області. – К.: Наукова думка, 1984. – 221 с. / Л. Баженов // Радянське Поділля. – 1984. – 22 серп.

³¹ Баженов Л. Нова праця науковця (про книгу І. С. Винокура «Історія лісостепового Подністров'я та Південного Побужжя. Від кам'яного віку до середньовіччя» / Л. Баженов // Радянське Поділля. – 1985. – 11 жовт.

³² Баженов Л. В. Історія Волині і Поділля в працях професора І. С. Винокура / Л. В. Баженов, А. Г. Філінюк // Поділля і Волинь у контексті історії українського національного відродження: наук. збірник. – Хмельницький, 1995. – С. 305.

³³ Баженов Л. В. Іон Винокур / Л. В. Баженов // Південно-Східна Волинь наука, освіта, культура. – Хмельницький; Шепетівка, 1995. – С. 46-47.

³⁴ Баженов Л. В. Відомий археолог та історик України / Л. Баженов // Давня і середньовічна історія України (історико-археологічний збірник на пошану Іона Винокура з нагоди його 70-річчя). – Кам'янець-Подільський: Інформаційно-видавничий центр Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету, 2000. – С. 8-10.

³⁵ Баженов Л. В. Вшанування 70-річчя академіка І. С. Винокура / Л. Баженов // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету: Історичні науки. – Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2001. – Т. 5 (7). 2000. – С. 3-4.

³⁶ Баженов Л. В. Іон Ізраїлович (Срулевич) Винокур / Л. Баженов // Кам'янець-Подільський державний університет в особах: Оіюм, 2003. – Т. 1. – С. 67-80.

³⁷ Баженов Л. В. Подвижник науки, освіти, культури (До 75-річчя від дня народження академіка І. С. Винокура) / Л. В. Баженов, М. Ю. Костриця, В. С. Прокопчук // Наук. праці Кам'янець-Подільського держ. ун-ту. Історичні науки. – Кам'янець-Подільський, 2005. – Т. 14. – С. 16-17.

³⁸ Там само. – С. 16-19.

³⁹ Баженов Л. В. Уроки професора І. С. Винокура / Л. В. Баженов, М. Ю. Костриця, В. С. Прокопчук // Освіта, наука і культура на Поділлі: збір. наук. праць. Кам'янець-Подільський, 2005. – Т. 5. – С. 355-357.

⁴⁰ Баженов Л. В. Вчений європейського рівня: І. С. Винокур / Л. В. Баженов, М. Ю. Костриця, В. С. Прокопчук // Вчені Житомирщини – Вип. 3. – Житомир: М. Косенко, 2005. – 40 с.

⁴¹ Там само. – С. 6-8

⁴² Там само. – С. 31

⁴³ Прокопчук В. С. «Бакота» і її автор [про презентацію книги І. Винокура «Бакота» у літ.-музич. вітальні Дунаєвецької райбібліотеки] / В. С. Прокопчук // Дунаєвецький вісник, 1995. – № 14. – 18 лют.; Прокопчук В. С. Подільський історик, археолог [про презентацію в Дунаєвецькій райбібліотеці книги «Бакота» І. Винокура] / В. С. Прокопчук // Майбуття. – 1995, № 14 – Травень.

⁴⁴ Прокопчук В. С. Подільський історик, археолог І. С. Винокур / В. С. Прокопчук // VII Всеукраїнська наукова конференція «Історичне краєзнавство в Україні: традиції і сучасність». – К., 1995. – С. 39-40.

⁴⁵ Прокопчук В. С. Професор І. С. Винокур – почесний член Дунаєвецької районної організації Всеукраїнської спілки краєзнавців / В. С. Прокопчук // Дунаєветчина очима дослідників, учасників і свідків історичних подій / редкол.: В. С. Прокопчук (голова) [та ін.]. – К.; Дунаївці; Кам'янець-Подільський, 2003. – Вип. 3. – С. 221-229.

⁴⁶ Прокопчук В. С. З досвіду написання в 60-70-ті роки історії місті сіл Поділля (уроки минулого – на службу сьогоденню) / В. С. Прокопчук // Творчі вершини вченого. До 60-річчя від дня народження професора М. Г. Кукурудзяка. – Кам'янець-Подільський, 1998. – С. 141-143; Прокопчук В. С. Краєзнавство на Поділлі: історія і сучасність / В. С. Прокопчук. – К.: Рідний край, 1995. – С. 121; Прокопчук В. С. Історія міст і сіл Хмельницької області: минуле, сьогоденні, перспективи / В. С. Прокопчук // Матеріали XI Подільської історико-краєзнавчої конференції / Ред. кол.: Завальнюк О. М. від ред. Баженов Л. В., Винокур І. С. та ін. – Кам'янець-Подільський, 2004. – С. 45, 51; Прокопчук В. С. Історичне краєзнавство Правобережної України 30-х років ХХ – початку ХХІ ст.: від репресій, занепаду – до відродження, розквіту / В. С. Прокопчук. – Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2005. – С. 271, 281, 310, 334-335, 343-344, 368, 377, 383, 385.

⁴⁷ Прокопчук В. С. Розвиток краєзнавство на Поділлі: Авторреферат дисертації на здобуття наук. ступеня кандидата іст. наук. – К., 1994. – С. 7; 17; Прокопчук В. С. Краєзнавство на Поділлі історія і сучасність / В. С. Прокопчук. –

К.: Рідний край, 1995. – С. 127; Прокопчук В. С. Історичне краєзнавство Правобережної України 30-х років ХХ – початку ХХІ ст.: від репресій, занепаду – до відродження, розквіту / В. С. Прокопчук. – Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2005 – С. 334-335, 343-344, 368, 377, 383.

⁴⁸ Завальнюк О. М. Академіку Іону Винокуру – 75 / О. М. Завальнюк, В. С. Прокопчук, П. Т. Тронько // Хмельниччина: Дивокрай. – 2005. – № 1-2. – С. 77-78.

⁴⁹ Завальнюк О. М. Вірність історичній правді (до 80-річчя професора І. С. Винокура) / О. М. Завальнюк, В. С. Прокопчук // Актуальні проблеми археології: Тези Міжнародної наукової конференції на пошану І. С. Винокура. – Кам'янець-Подільський 23-25 вересня 2010 року / редкол.: Б. С. Строць, Л. Д. Строць, М. О. Ягодинська. – Тернопіль: Астон, 2010, – С. 4-6.

⁵⁰ Завальнюк О. М. Життя в ім'я історичної науки й вищої школи / О. М. Завальнюк, В. С. Прокопчук // Матеріали XIII Подільської історико-краєзнавчої конференції: [присвяченої 80-річчю від дня народження І. С. Винокура]. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2010. – С. 14-16.

⁵¹ Завальнюк О. М. Український археолог Іон Винокур / О. М. Завальнюк, В. С. Прокопчук // Археологічні студії «Межибіж». Науковий щорічник 2012 / за ред. А. М. Требіцького, О. Г. Погорільця. – Хмельницький: ІРД, 2013. – С.130-133.

⁵² Гуцал В. А. Археологічні експедиції І. С. Винокура на Хмельниччині / В. А. Гуцал // Матеріали Всеукраїнської науково-краєзнавчої конференції. «Хмельниччина в контексті історії України». – Хмельницький: ПП Мельник А. А., 2012. – С. 456-458.

⁵³ Гуцал В. А. Археологічні дослідження І. С. Винокура на Вінниччині / В. А. Гуцал // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського. Серія: Історія. Вип. 23. 3б. наукових праць / За заг. ред. проф. О. А. Мельничука. – Вінниця: ДП «Державна картографічна фабрика», 2015. – С. 8-14.

⁵⁴ Гуцал В. А. Іон Винокур - перші кроки на ниві археології Житомирщини. / В. А. Гуцал, І. В. Рибак // Культурний простір Житомирщини-Волині ХІХ–ХХ ст. – Житомир: М. Г. Косенко, 2012. – Вип.47. – Том №1. – С.188-195.

⁵⁵ Гуцал В. А. Дослідження І. С. Винокуром археологічних пам'яток Кам'яниччини / В. А. Гуцал // Кам'яниччина: історія і сьогодення. Збірник матеріалів науково-краєзнавчого форуму, присвяченого 90-річчю від заснування Кам'янець-Подільського району. – Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2013. – С. 174-181.

⁵⁶ Гуцал В. А. І. С. Винокур і археологія Старокостянтинівщини / В. А. Гуцал // Старокостянтинів і край в україно-руській історії доби ХVІ–ХVІІІ ст. Матеріали науково-практичної конференції. – Хмельницький: ПП Мельник А.А., 2012. – С. 207-211.

⁵⁷ Гуцал В. А. Участь професора І. Винокура у краєзнавчому русі на Дунаєвчині / В. А. Гуцал // Дунаєвщина очима дослідників, учасників і свідків по-

дій: Збірник науково-краєзнавчих праць // [редкол.: Прокопчук В. С. (голова) та ін.]. – Кам'янець-Подільський: ПП Зволейко Д. Г., 2013. – Вип. 5. – С. 66-75.

⁵⁸ Гуцал В. А. Дослідження І. С. Винокуром археологічних пам'яток Подністров'я / В. А. Гуцал // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка. Збірник за підсумками звітної наукової конференції викладачів докторів і аспірантів. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка, 2013. – Вип. 12: у 3-х томах. – Т. 1. – С. 10-11.

⁵⁹ Гуцал В. А. Вивчення І. С. Винокуром пам'яток рубежу та перших століть н. е. / В. А. Гуцал // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Історичні науки. – Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2013. – Т. 23: На пошану професора С. А. Копилова. – С. 171-178.

⁶⁰ Гуцал В.А. Ювелірне мистецтво середньодністровських слов'ян в інтерпретації І. С. Винокура / В. А. Гуцал // Четверта Могилів-Подільська науково-краєзнавча конференція. – Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О. В., 2012. – С. 229-234; Гуцал В. А. Старожитності Східної Волині першої половини – середини I тис. н. е. у науковому доробку І. С. Винокура / В. А. Гуцал // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Історичні науки. – Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2012. – Т. 22: На пошану професора П. Ф. Лаптіна. – С.124-134.

⁶¹ Гуцал В. А. Дослідник стародавньої Бакоти / В. А. Гуцал // Наукові праці Кам'янець-Поділ. націон. універ. ім. І. Огієнка. Збірник за підсумками звітної наукової конференції викладачів докторів і аспірантів у 3-х томах. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний унів. ім. І. Огієнка, 2014. – Вип. 13. – Т. 1. – С. 17-18.

⁶² Гуцал В. А. Дослідник і популяризатор історії Кам'янця-Подільського / В. А. Гуцал // Археологія і фортифікація Середнього Подністров'я. Збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції / [редкол.: В. С. Травінський (відп. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2014. – С. 380-383; Гуцал В. А. Давньоруська версія заснування Кам'янця-Подільського в інтерпретації І. Винокура / В. А. Гуцал // Матеріали XIV Подільської історико-краєзнавчої конференції / [С. А. Копилов (співголова), О. П. Реєнт (співголова), Л. В. Баженов (відп. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О. В., 2014. – С. 112-116.

⁶³ Гуцал В. А. Козацька тематика Поділля і Волині в творчості І. С. Винокура / В. А. Гуцал // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні. Зб. наукових статей Міжнародної наук.-практич. конф. присвяченої 100-річчю від дня народження І. К. Свешніков; [редкол.: О. М. Титова (відп. ред.), С. О. Біляєва, Л. І. Виногородська та ін.]. – Київ: ПП Лисенко М.М., 2015. – Вип. 24. – С. 169-176.

⁶⁴ Гуцал В. А. Співпраця археолога Іона Винокура із Кам'янця-Подільського з його колегою із Любліна Яном Гурбою / В. А. Гуцал // Кам'янець-Подільський у контексті Українсько-Європейських зв'язків: збірник наукових праць

за підсумками IV міжнародної науково-практичної конференції, м. Кам'янець-Подільський. 17-18 травня 2012 р. – Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2012. – С. 353-357; Гуцал В. А. І. С. Винокур і Г. М. Хотюн – роки на службі археології / В. А. Гуцал // Археологія і фортифікація Середнього Подністров'я. Збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції / [редкол.: В. С. Травінський (відп. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2012. – С. 213-215; Гуцал В. А. І. С. Винокур та вчителі – краєзнавці / В. А. Гуцал // Археологія і фортифікація Середнього Подністров'я. Збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції / [редкол.: В. С. Травінський (відп. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2013. С. 227-230; Гуцал В. А. Перший учень відомого подільського археолога / В. А. Гуцал // Археологічні студії «Межибіж»: науковий щорічник / за ред. А. М. Трембіцького, О. М. Погорільця. – Хмельницький: ІРД, 2014. – С. 220-228.

⁶⁵ Махно Є. В. Археологічні пам'ятки Східної Волині: [Рец. на кн.: Винокура І. С. Старожитності Східної Волині першої половини I тис. н. е. – Чернівці, 1960] / Є. В. Махно // Український історичний журнал. – 1961. – № 5. – С. 152.

⁶⁶ Там само. – С. 153.

⁶⁷ Бейдер Ю. Археологія входить ушколу (книги наших земляків) / Ю. Бейдер // Прапор Жовтня. – 1967. – 3 берез.

⁶⁸ Русанова І. П.: [Рец. на кн. Винокура І. С. Історія та культура черняхівських племен Дністро-Дніпровського межиріччя II–V ст. н. е. – К.: Наукова думка, 1972. – 180 с.] / І. П. Русанова // Советская археология. – 1975. – № 4. – С. 301.

⁶⁹ Там само. – С. 302-303.

⁷⁰ Там само. – С. 304.

⁷¹ Симонович Э. А. [І. С. Винокур. Історія та культура черняхівських племен Дністро-Дніпровського межиріччя II–V ст. н. е. – К.: Наукова думка, 1972. – 180 с.] / Э. А. Симонович // Советская археология. – 1975. – № 4. – С. 297.

⁷² Там само. – С. 298.

⁷³ Там само. – С. 299.

⁷⁴ Там само. – С. 300-301.

⁷⁵ Якубовський В. Ґрунтовне дослідження / В. Якубовський // Радянське Поділля. – 1977. – 15 листоп.; Якубовський В. Давні слов'яни на Дністрі (книги наших земляків) / В. Якубовський // Прапор жовтня. – 1977. – 23 листоп.

⁷⁶ Михайлина Л. Ранньослов'янське населення Подністров'я (серед книг) / Л. Михайлина // Радянська Буковина. – 1977. – 20 груд.

⁷⁷ Просінкевич Я. Вісті з педінституту імені В. П. Затонського / Я. Просінкевич // Прапор жовтня. – 1977. – 13 груд.

⁷⁸ Приходнюк О. [Рец. на кн. Винокура І. С. «Історія лісостепового Подністров'я та Південного Побужжя. Від кам'яного віку до середньовіччя: монографія. – К.; Одеса, 1985] / О. Приходнюк // Пам'ятки України. – 1988. – № 1. – С. 62.

⁷⁹ Баженов Л. Нова праця науковця (про книгу І. С. Винокура «Історія лі-

состепового Подністров'я та Південного Побужжя. Від кам'яного віку до середньовіччя» / Л. Баженов // РадянськеПоділля. – 1985. – 11 жовт.

⁸⁰ Грищук Б. Поділля: від кам'яного віку – до середньовіччя: [відгук на книгу І. С. Винокура] / Б. Грищук // Корчагінець. – 1985. – 16 листоп.

⁸¹ Швець О. Погляд у глибину віків (рецензія на книгу) / Швець О. // Шляхом Жовтня (Шепетівка). – 1985. – 17 верес.

⁸² Царик О. З історії археологічних досліджень (книги наших земляків) / О. Царик // Прапор жовтня. – 1985. – 20 верес.

⁸³ Захар'єв В. Про давнє минуле Поділля (читач про книгу) / В. Захар'єв // Ленінським шляхом (Дунаївці). – 1985. – 19 жовт.

⁸⁴ Заєць І. Сліди історії (Важливе джерело для вивчення минулого нашої Батьківщини) / І. Заєць // Вінницька правда. – 1985. – 18 жовт.

⁸⁵ Приходнюк О. М.: [Рец. на кн. Винокур І. С., Телегін Д. Я. Археологія України. – К.: Вища школа, 1994. – 318 с. / О. М. Приходнюк // Археологія. – 1996. – № 1. – С. 151.

⁸⁶ Там само. – С.151.

⁸⁷ Малеев Ю. М. Гортаючи сторінки нашої давньої історії: [рец. на кн.: Винокур І. С., Телегін Д. Я. Археологія України. – К.: Вища школа, 1994. – 318 с.] / Ю. М. Малеев // Археологія. – 1996. – № 2. – С. 121-124.

⁸⁸ Там само. – С. 121-124.

⁸⁹ Петровський О. Археологія України: новий погляд / О. Петровський, Б. Строць // Русалка Дністрова, 1995. – №16 (62), вересень.

⁹⁰ Приходнюк О. М. Археологія доби українського козацтва XVI–XVIII ст. / О. М. Приходнюк. – К.: ВІПОЛ. – 1997. – 336 с. // Археологія. – 1999. – №2. – С. 151-152.

⁹¹ Там само. – С. 152.

⁹² Степанков В. Столиця Дністрянського Пониззя / В. Степанков, О. Завальнюк, І. Костевич // Кам'янець-Подільський вісник, 1994. – 10 грудня, №№ 95, 96.

⁹³ Столиця Дністрянського Пониззя / В. Степанков, О. Завальнюк, І. Костевич // Студентський меридіан. – 1994. – № 1372. – 25 лист.

⁹⁴ Якубовський В. І. [Рец. на кн.: Винокур І. С., Горішній П. А. Бакота. Столиця давньоруського Пониззя. – Кам'янець-Подільський: Центр Поділезнавства] / В. І. Якубовський // Український історичний журнал. – 1996. – №4. – С. 151-153.

⁹⁵ Якубовський В. І. Бакота у творчості І. С. Винокура і П. А. Горішнього / В. І. Якубовський // АСАДЕМІА на пошану професора Л. А. Коваленко. – Кам'янець-Подільський, 1997. – С. 68-69.

⁹⁶ Там само. – С. 67-70.

⁹⁷ Толочко П. П. Книга про слов'янських ювелірів / П. П. Толочко, І. С. Винокур // Слов'янські ювеліри Подністров'я. – Кам'янець-Подільський, 1997. – С. 5-8.

⁹⁸ Сорокань В. Щоб знати свій край / В. Сорокань // Прапор жовтня. – 1990. – №141. – 5 вересня.

⁹⁹ Терещук Л. Нариси історії Поділля / Л. Терещук // Шляхом жовтня. 1990. – 13 жовтня.

¹⁰⁰ Середа Л. Нариси історії Поділля / Л. Середа // Студентський меридіан. – 1991. – № 10. – 28 жовт.

Vitalij Gutsal. Arts I. S. Vynokur in estimates of his colleagues. *Among archaeologists Ukraine the second half of the XX – beginning of XXI centuries notably stood out the figure of Professor Kamenetz-Podolsk National University I. S. Vynokura. His work was always in sight of his colleagues. Of the authors who most appealed to the analysis of the creative heritage of the scientist should be called the L. V. Bazhenova, O. M. Zavalnyuka, M. Yu. Kostytsyu, V. S. Prokopchuka, A. H. Filinyuka and some others. Most often, their characteristics were timed to anniversaries. They are usually related to overall review of his work, filed a brief biographic data. For today there are no specific studies about how deeply and comprehensively reflected in various sources shown contribution of I. S. Vynokur to the development of national history. This article first attempts to show what was the reaction at his work.*

I. S. Vynokur is author of a series of scholarly books, hundreds of articles. Among the first was the monograph «History and culture Cherniakhiv tribes between the rivers Dnieper-Dniester II–V centuries. AD».

I. S. Vynokur was inspirer and lead author of the monograph about chronicle Bakota (co-author P. A. Horishniy). V. S. Stepankov and A. Zavalniuk extensive consideration about the value of the book laid out on the pages of periodicals. From their point of view is a full historical and archaeological research that reveals not only the extensive page of annalistic Bakota, but the history before its emergence. Assessment was published V. I. Yakubovskyy. He noted that in Bakota work of I. S. Vynokur marked a new stage in the history of its study. Material erected in the book, how deeply studied in the archaeological and historical aspects.

Several dozens of articles by various authors devoted to I. S. Vynokur were printed in various scientific books and conference proceedings. Among the merits of the scientist noted the creation and management of archaeological expedition scientific school and Local lore studies, lists the direction of comprehensive searches and their results, which allowed him to become a respected researcher and reach the international level.

Creative way of I. S. Vynokur always been the subject of attention of scientists, educators and the public. His legacy has received a favorable assessment, has not lost its value and continues to serve science, education and for people.

Key words: *Vynokur, Podnistrovia, archeology, history, enchiridion, review, evaluation, monograph.*

Отримано: 10.04.2015 р.